

OUTRAS CRENZAS POPULARES

Por: Xoán Xosé Pérez Labaca

A crenza xeral de levantar a “paletilla” chegou a ser sinónimo de atopar un benestar de repente como por exemplo: “vivía moi mal pero co que herdou levantou a paletilla” e outras máis que se utilizan neste sentido, por veces, como frases feitas. Así mesmo tamén se usa como curación dun mal do corpo ou dunha enfermidade. Este último levantamento da “paletilla” sempre me trouxo intrigado de saber, con máis ou menos certeza, como era iso. O que puiden saber ao respecto é o que sigue:

Hai un tempo atrás cando alguén tiña un mal raro, un mal que quitaba o ánimo, producía tristeza, un mal adelgazante, con falta de apetito e co que nada máis que se tiña gaña de estar sentado, deitado ou escondido pois ata a conversa dos máis achegados aburrían e molestaban. Dicíase entón que se tiña unha doenza botada por unha meiga, un feitizo, que se coñecía por todo Galicia polo nome de “paletilla”.

A sintomatoloxía é idéntica a unha enfermidade que hai hoxe, igual máis que nunca, nesta sociedade moderna pero a que non se lle chama senón “depresión” resultando moi difícil de curar e sendo moi latoso e complicado o seu tratamento.

Da “paletilla” tense falado moito. Dicía a xente que era ignorada polos médicos que non a tiñan en consideración de enfermidade. Pola contra, resultaba moi coñecida polos chamados curandeiros ou menciñeiros que dicían que vén sendo un óso que está na boca do estómago e que se move dentro sen ter ningún punto de apoio. É dicir, está solto pero ten o seu sitio determinado e cando, polo que sexa, sae de alí produce esta terrible enfermidade de desesperación e inquietude, na que non se ten humor para nada e cada día vanse as forzas a menos. Ao moverse cara a arriba din que oprime a “arca do sangue” e aprisiona á persoa ata incomodala completamente e ata se reflicte a enfermidade na cara.

Quen contraía este mal non ía ao médico por considerar que esta non é unha enfermidade propiamente senón un mal motivado pola envexa dos veciños que lle desexan a un o peor. E así, chegado o momento, procedía facer o proceso para sandar ao

enfermo. Hai que ir, entón, a buscar un curandeiro quen, unha vez chegado comeza a súa faena. Deume información sobre este procedemento dona Encarnación Patiño da parroquia de Noalla, Sanxenxo, pois ela realizouno con certa frecuencia na Illa de Ons, dicíndome que era así:

- “Mándase tombar o enfermo no chan sobre unha superficie lisa e dura. Logo cóllenselle as mans e lévanse para diante e para atrás, para a dereita e para esquerda. Mídese a lonxitude dos brazos e dáselle unha forte sacudida e vólvese a tirar de novo dun

lado para o outro e de arriba para abaixo. Hai que mirar de novo erguendo ao deitado para volvelo tombar e vólvese a medir os brazos e darlle unha nova sacudidela que o faga estremecer, entón debe escoitarse un estralo e xa está”.

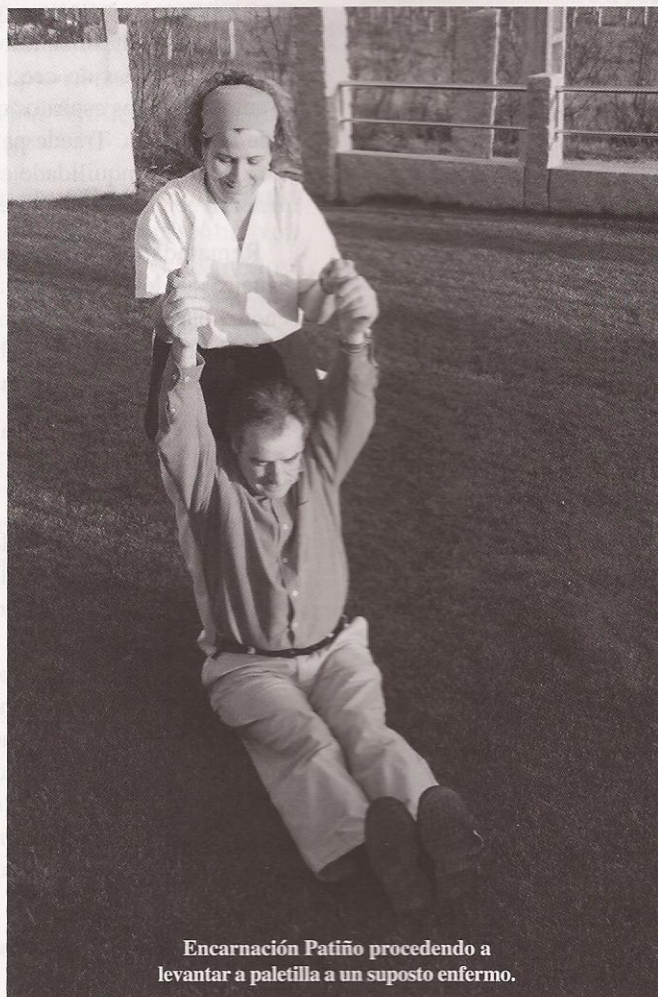
Para rematar o curandeiro debe estenderlle os brazos ao doente e mirar se coinciden os dedos de cada man, que deben coincidir se a “paletilla” está curada. De seguido continuou informándome:

- “Ao tempo hai que dicir unhas palabras que son o ritual pero son secretas e non se poden dicir a ninguén”.

Rematado este rito sandador procede deitar, con toda precaución, ao enfermo para que a “paletilla” non volva a caer. Debe permanecer deitado na cama a lo menos unha semana pero mellor se son quince días. O menciñeiro, mentres o enfermo estea xa na cama debe ir visitalo cada dous días e dicir outras palabras secretas, que só coñece el, que non llas pode dicir a ninguén pois, nese caso, perden a virtude de curar. Só llas pode transmitir a outra persoa que viva moi lonxe do lugar

e que non vaia, baixo motivo ningún, a curar ao sitio onde as aprendeu. Se isto acontece, ámbolos dous quedan desposuídos da súa arte e perden os seus poderes para sempre.

O doente, nos primeiros días, debe de comer unha galiña nova e saborear o seu caldo regado con un bo viño. Nos días seguintes xa pode comer carne de tenreira seguindo co viño, para rematar nos últimos días con carne de porco que non sexa touciño, sendo a mellor a costela, o xamón e o chourizo sen esquecer, tampouco, uns bos grolos do viño.

Encarnación Patiño procedendo a levantar a paletilla a un suposto enfermo.

Non faltan versións que din que este padecemento é bastante común nas mozas que son abandonadas polos seu noivos pola envexa dunha veciña. Houbo un curandeiro que acadou unha grande sona por mor do levantamento da “paletilla” dunha moza á quen conseguiu curar sen lle por a man. Sandouna de todo visitándoa cada tres días para lle dicir as palabras do ritual, dándolle unha boa comida e gardando repouso. Tanta sona colleu este home que os pacientes formaban unha longa fileira para ser tratados por el. Pasaban por quenda, facían os exercicios de rigor e ao escoitar o estralo, entón pagaban e marchaban contentos e convencidos que se non fora polo poder do curandeiro a súa enfermidade non tiña remedio.

Ao parecer os verdadeiros curandeiros teñen a m p l o s coñecemento da linguaxe chamada o Verbo Xido dos Zurregos, que é un dos idiomas das meigas e trasnos. Nesta linguaxe soamente poden comunicarse entre eles os diferentes procedementos curativos.

Rematada esta cuestión imos pasar a outro tema t o t a l m e n t e diferente no que

O Trasno. Debuxo de Luís Cid

veremos a maneira de botar fóra da casa o trasno.

Hai familias que son moi malpocadas sen sorte, con desgrazas persoais, morte de animais e que ao remate non poden levantar cabeza ben por unha causa ben pola outra. Non hai operación que lle saia ben e viven aflixidos, acomplexados, tristes e chorosos mirando o porvir como unha eterna desgraza e crendo, a ciencia certa, que realmente a vida ven sendo un val de bágoas. Miran a fatalidade como un sino co que están marcados e consólanse manifestando as súas desventuras no momento que poden facelo e desafóganse das súas penas cando atopan persoas axeitadas do seu agrado ás que contarlle as desgrazas.

Houbo quen, pasándolle isto, creu que o mal estaba onde residían, e desprazouse cos seus a outros lugares pero a fatalidade acompañábaos e por moito que se esforzaban nunca conseguían deixala atrás.

Así hai quen lle atribúe tanta mala fortuna a envexas, malquereres, males de ollo, etc., que lles habían de ser botados, por medio de feitizos, a través dunha meiga ou bruxa, dun trasno, dun demo, etc., sen dúbida influencias funestas que forman parte da súa vida que fan que esta sexa pobre, triste e desgraciada,

asumindo eles, coa tranquilidade que da o fatalismo, todo o que lles pasa.

Os curandeiros ou mulleres sabias son os que saben como librar estas sortes en ocasións, se o azar lle resulta favorable, mediante uns rituais e coa confección duns preparados axeitados a cada caso.

Fai bastantes anos Rosa, a Sabia, - feito que quedou escrito e deixou gardado nos seus documentos particulares o cóengo da Catedral de Tui don José Alonso Estévez - mandoulle facer o seguinte a unha familia desgraciada veciña nosa:

“Para librar a casa dese fado perigoso deben arrincarse unha follas de abeleira e loureiro. Dentro dun xerro de cristal colócanse unhas brasas acendidas e sobre elas hai que por as follas. Cando comezan a arder votan un fume e uns vapores que fan rebentar o xerro. Neses mesmos intres hai que recorrer a casa a modiño dicindo: ¡Estrelas do ceo, peixiños do mar, ventos do monte levade con vos os espíritos que habitan nesta casa para os reinos onde fagan falta. Traede para este fogar espíritos bos para que entre nela a tranquilidade e a bondade. Facede que se acabe a miseria e que comecen os días de abundancia!”.

Rematada esta pregaria as cinzas deben ser botadas nun regueiro que leve pouca auga para que non as arrastre moi rápido senón, pola contra, que as vaia levando de vagar, paseniñamente, levando no medio o trasno ben mollado e cheo de frío para que non teña forza para volver atrás de novo.

Pero no caso de que realizado o anterior no se acadaran os efectos desexados ou por si se perdera algunha palabra do ritual cumpre facer o seguinte:

“Vaise á primeira feira do mes e mércase unha ovella vella e xa antes de chegar á casa deixase a pastar nunha finca propia. Pola noitiña vaise buscar pero non hai que metela na corte e pola mañá levala a pastar a outra finca diferente e así tódolos días ata ter pasado pola totalidade das fincas pertencentes á casa. Pasada a ovella por todas métese no cortello e alí hai que lle botar de comer outros tantos días como foron os do percorrido polas veigas. Se a ovella engordou, non colleu catarros nin está coxa é sinal de que o trasno anda moi lonxe. Pero o caso é e que pode vir transformado nun año. Para evitalo hai que ir de novo á feira e nese caso comprar un castrón co que se fai a mesma operación que coa ovella”.

Facendo iso si que, se todo resulta ben, o trasno non volverá nunca a esa casa.

Esta segunda parte do remedio ten os seus perendengues, digo eu, xa que aínda que se teña a casa no rural resulta máis complicado ter corte ou cortello en uso. Atopar unha ovella vella na feira ata pode ser, pero atopar un castrón en venta nunha feira debe ser difícil de verdade, pero... como di o refrán: “O que algo quere, algo lle custa”.

Aparte destas crenzas existen moitísimas máis espalladas pola nosa comarca e por Galicia enteira que trataremos, se cadra, en vindeiras ocasións.